

POLJOPRIVREDNA SAVETODAVNA I STRUČNA SLUŽBA NOVI PAZAR D.O.O.
BILTEN BROJ 27 - DECEMBAR 2011 BESPLATAN PRIMERAK

TEMA BROJA:

PRODUŽENI TOV JAGNJADI

Produžni tov, ili tov jagnjadi do većih telesnih težina (najčešće do 40-45 kg), obezbeđuje neuporedivo veću proizvodnju mesa po jednoj plotkinji u toku godine, nego kada se jagnjad prodaju sa malom telesnom masom, što je ranija bila redovna pojava. Praktično, on predstavlja produžetak tova mladih životinja.

Opširnije na strani 4

IZDVAJAMO IZ SADRŽAJA:

PASULJEV ŽIŽAK - ACANTHOSCELIDES

OBTECTUS

Ova štetočina može naneti ogromne štete, što je vrlo varijabilno prema godinama, vremenskim prilikama i kvalitetu semena. Odrastao insekt je dugačak 4-5 mm, žuto crvene boje. Pokrilje je pokriveno gustim sivim dlačicama, iznedju kojih se nalaze beličaste i tamne pege.

Opširnije na strani 7

RASE KOZA

Balkanska domaća koza je, pre drugog svetskog rata, bila najzastupljenija rasa koja se gajila u našoj zemlji. Oblast njenog rasprostranjenja su bili brdsko planinski regioni bivše Jugoslavije, ali je znatan broj uzgajan i u ravnici.

Nastavak na strani 2

MERE POPRAVKE ZEMLJIŠTA

Mere popravke čine niz mera koje treba preduzeti u cilju ne samo popravke već i da bi se sačuvala postojeća dobra struktura, sastav i plodnost kao i sprečila dalja degradacija poljoprivrednog zemljišta.

Nastavak na strani 6

Dipl.ing stočarstva Zumreta TRTOVAC

RASE KOZA

DOMAĆE RASE KOZA

Balkanska domaća koza je, pre drugog svetskog rata, bila najzastupljenija rasa koja se gajila u našoj zemlji. Oblast njenog rasprostranjenja su bili brdsko planinski regioni bivše Jugoslavije, ali je znatan broj uzgajan i u ravnici. U zavisnosti od uslova sredine u kojima su ove koze gajene, selekcionisana su dva tipa i to brdsko-planinski i ravničarski.

Osnovna osobina balkanske koze je duga, gusta i sjajna kostret, koja može da bude jednoboja bela, crna i smeđa ili šarena. Glava joj je srednje duga, uši vrlo pokretljive. Koze viših područja su, redovno, rogate, a one iz nižih područja mogu da budu i šute. Vrat im je tanak i dug. Skelet je uzak i plitak, sa istaknutim grebenom i znatno jače razvijenim zadnjim delom tela. Noge su im tanke i čvrste, kao i papci. Vime im je meko i elastično, ali slabo razijeno.

Balkanska koza je vrlo pokretna, naročito tip viših područja. Otud se sreće na teško pristupačnim predelima. Balkanska koza nižih područja, se gaji u blizini domaćinstava. Telesna težina im je mala, i to u koza nižih područja

35-40kg, a u koza viših područja 30-38kg. Daje, prosečno, jedno jare godišnje po kozi, pa i manje, ali tip nižih područja može da da godišnje i 1,2 jareta po kozi. Mlečnost balkanske koze se kreće 100-130 litara, mada koze nižih područja, posebno, ako se bolje hrane, mogu da daju 200-250 litara mleka. Godišnje se po kozi dobija 0,5kg kostreti.

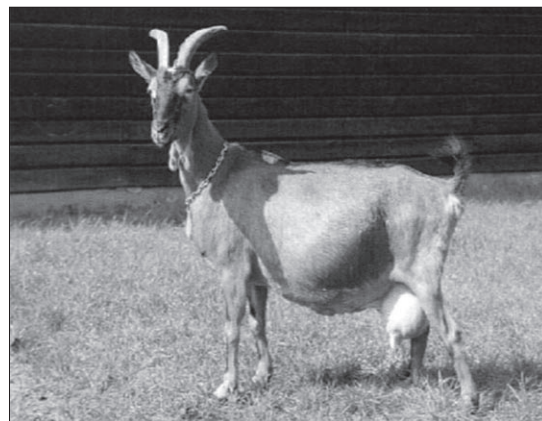
Broj balkanskih koza je dosta smanjen, a posebno tip viših područja. Zbog niske proizvodnje balkansku kozu treba gajiti samo tamo gde za mlečnije koze nema uslova i to, uglavnom, koze nižih područja. Međutim, njihovim ukrštanjem s proizvodnijim mužjacima može da se dobije potomstvo znatno bolje proizvodnje.

Domaća bela koza je nastala kao rezultat ukrštanja balkanskih koza nižih područja s jarčevima sanske rase. To su melezi s vrlo

različitim nivoom proizvodnje i jako neujednačene boje i spoljašnjosti. Celo telo im je dobro obraslo dugom dlakom, a ima i dobar broj grla koja su obrasla kratkom dlakom. Boja dlake nije ustaljena rasna odlika, tako da ona može biti bela, crna, smeđa, a ima čak i šarenih grla. Takođe, proizvodna svojstva nisu ustaljena kod ove rase koza.

Domaća bela koza ima slabu telesnu konformaciju. Imaju visoke noge, dobro izražene zglobove i čvrste papke. Životinje su sposobne za duga pešačenja u potrazi za hranom, čak i po najlošijim terenima. Vime je različitog oblika i bolje razvijeno nego kod balkanske koze. Odrasle koze su u proseku teške oko 40kg, a jarčevi oko 50kg, pa i više, što zavisi od uslova držanja.

Domaća bela koza u komparaciji sa

balkanskom rasom koze ima znatno bolje izraženu sposobnost za proizvodnju mleka. U poboljšanim uslovima spoljne sredine, prosečna godišnja proizvodnja mleka kod domaće bele koze se kreće 100-200 litara, pa čak i više, što zavisi od uslova držanja.

Od 100 koza u toku godine se dobije u proseku 180 jaradi. Na ovu rasu otpada najveći procenat koza koje se danas gaje u našoj zemlji. U zadnje vreme vrše se određeni naponi na poboljšanju životne performanse ove rase, a takođe i ukrštanja (najčešće sa sanskom rasom) radi proizvodnje produktivnijih meleza.

Sanska rasa koza potiče od švajcarske sanske koze. Početkom 20-og veka u našu zemlju je uvežen određen broj koza sanske rase. U oskudnim uslovima držanja, zatim uzgoja u srodstvu, nastala je naša sanska koza. Pored uzgoja u čistoj rasi poslužila je za ukrštanje sa domaćom balkanskom kozom. U poređenju sa sanskom rasom koza zemalja intenzivnijeg gajenja, naša sanska koza je znatno sitnija, lakša i lošijih proizvodnih svojstava, ali je zadržala vidne odlike sanske rase. Telesna težina joj je 45-50 kg. Ima visoku izraženu plodnost. U toku jednog laktacionog perioda proizvodi u proseku oko 500 litara mleka, a u poboljšanim uslovima ishrane i nege, ta proizvodnja može znatno da se poveća.

INOSTRANE RASE KOZE

Sanska koza je dobila ime po Saane, u kantonu Bern u Švajcarskoj, gde je i nastala. Predstavlja idealan model mlečne bele rase koza visoke produktivnosti. U dobrim uslovima ishrane i držanja u toku jednog laktacionog perioda proizvede i do 20 puta više mleka od svoje telesne mase. Predstavlja najmlečniju rasu koza u svetu.

Sanska koza je čisto bela i kratkodla-

ka. Oba pola su, pretežno bez rogova. Sanska rasa je jedna od najkrupnijih rasa koza koje su stvorene u Švajcarskoj. Visina grebena jarčeva je u proseku 80-95cm, a telesna masa 80-120kg. Visina grebena odraslih koza iznosi u proseku oko 75cm, a telesna masa 65kg, pa i više, što zavisi od uslova spoljne sredine.

Kostret je bele boje, a koža je obično pegava. Uši su uspravne, nos je prav i neznatno udubljen. Oba pola imaju bradu, koja je veća i punija kod mužjaka. Zbog svoje izuzetne mlečnosti, ova rasa koza je veoma cenjena i danas se uzgaja u mnogim zemljama sveta.

Uspešno se gaji u intenzivnim uslovima, gde proizvodi velike količine mleka. Plodnost joj je takođe vrlo visoka (2 jareta i više). Prosečna proizvodnja mleka kod grla starih 30 meseci u laktaciji od 280 dana je oko 800 kg. Kod koza iz selekcionisanih zapata proizvodnja mleka iznosi oko 1000kg i više. Kod rekorderki, mlečnost je često veća od 5kg dnevno.

Od inostranih rasa poznate su i francuska sanska koza, nemačka bela oplemenjena koza, holandska bela koza, američka bela mlečna koza, izraelska bela sanska koza, bela banatska (rumunska) koza, srnasta (alpska) švajcarska koza, francuska alpska koza (alpine) i dr.

Dipl.ing. stočarstva Bilal TAJIĆ

PRODUŽENI TOV JAGNJADI

Produžni tov, ili tov jagnjadi do većih telesnih težina (najčešće do 40-45 kg), obezbeđuje neuporedivo veću proizvodnju mesa po jednoj plotkinji u toku godine, nego kada se jagnjad prodaju sa malom telesnom masom, što je ranija bila redovna pojava. Praktično, on predstavlja produžetak tova mladih životinja.

Ova vrsta tova u zemljama sa razvijenom ovčarskom proizvodnjom praktikuje se već dugi niz godina i daje veoma dobre rezultate bilo da se organizuje u tovilištima ili na pašnjacima.

Ako se produžni tov organizuje u objektima onda jagnjad treba podeliti u grupe prema uzrastu i polu. Životinje moraju imati ograničen smeštajni prostor kako bi ograničavanjem kretanja što manje gubile energiju u toku tova.

Najčešća hraniva koja se koriste u ishrani jagnjadi u produženom tovu su kvalitetno livadsko ili lucerkino seno, silaža i koncentrat.

Koncentrat za ovu jagnjad je siromašniji u pogledu proteina i drugih najvrednijih materija, u odnosu na koncentrat koji se koristi u tovu mlade jagnjadi. Pored toga, prilikom spravljanja ovih smeša, radi racionalizacije i uštede, obavezno treba uključiti neproteinski azot, jer posle ugljenih hidrata po visini učešća u troškovima ishrane jagnjadi u tovu, proteini predstavljaju najznačajniju stavku.

Budući da preživari poseduju sposobnost

da za podmirenje svojih potreba u proteinima koriste, u izvesnoj meri, i neproteinski azot, jedan deo proteina u isharni jagnjadi može se zamieniti neproteinskim azotom iz raznih izvora.

Dokazano je da azot iz lako rastvorljivih proteina u NPN ima istu ulogu u ishrani preživara. Naime, oba izvora azota služe isključivo za snabdevanje mikroorganizama u buragu azotom. Iz ovog proizilazi da optimalna količina NPN u obroku jagnjadi u tovu zavisi, pored sadržaja lako pristupačne energije, i od količine lako rastvorljivih proteina. Ukoliko je količina ove forme proteina u obroku veća, to se u ishrani tovine jagnjadi mogu koristiti manje količine NPN i obratno.

Smeše prikazane u tabeli su ispitane u produžnom tovu jagnjadi F1 generacije Virtemberg X cigaja i dale veoma dobre rezultate, gde su se dnevni prirasti kretali od 253-271 gr po grlu. Jagnjad su hranjena po volji a utrošak hrane je bio od 1.174gr po grlu

Ako se pored koncentrata i silaže od cele kukuruzne biljke u produženom tovu želi koristiti seno ili neka druga hraniva (silaža od trava ili od travno-detelinskih smeša, sočno korenasto bilje). Onda se mora povesti računa o ukupnoj produkcionoj vrednosti obroka.

Produžni tov jagnjadi takođe se može organizovati na dobroj paši. Odrasla jagnjad mnogo efikasnije transformišu zelenu travu u meso nego goveda. Zato se jagnjad mogu mnogo uspešnije utoviti na kvalitetnoj paši nego telad ili junad. Ako se jagnjad tove na paši, onda nepostoji oštrija granica između tova mlade jagnjadi i produžnog tova. Praktično, na paši se drže odbijena jagnjad od maja do kraja septembra.

Pri pašnjačkom tovu jagnjadi može se vremenski period produžiti sve do prevođenja u kategoriju šilježadi.

Tokom pašnog perioda, u zavisnosti od prinosa zelene mase po jedinici površine,

zatim od kvaliteta te mase i od rase i uzrasta jagnjadi, pored paše, životinje dobijaju 300-350gr koncentrata i 15gr smeše minerala po grlu dnevno, Mineralnu smešu jagnjad treba obavezno da dobijaju, jer je paša siromašna mineralnim materijama i ukoliko one nedostaju u njihovoj ishrani, posledice mogu da budu ozbiljne po ukupan rentabilitet tova jagnjadi.

ŠILJEŽAD

Da bi se šilježad i dvizad što bolje razvijala, potrebno ih je dobro hraniti da bi se od njih dobio dobar priplodni materijal. Šilježad treba držati na paši dokle je to moguće, sve do početka zime, ali ako je paša nedovoljna, onda ih treba prihranjivati sa senom ili žitaricama, a može i silažom i drugim stočnim hranivima. Najčešće se prihrana vrši ovsem i ona iznosi 150-200gr po grlu dnevno, u zavisnosti od kvaliteta paše, uzrasta i kondicije šilježadi. Obavezna je

Nadohrana u mineralnim materijama, takođe, bez obzira na kvalitet paše i njenu fazu vegetacije.

Za vreme zime šilježad treba hraniti ljvadskim senom i silažom, s tim što dominira

učešće silaže, a koncentrat se daje samo u izuzetnim slučajevima. To se čini onda kada je seno lošeg kvaliteta i deficitarno u hranljivim materijama, zatim kada šilježad ulaze u zimovnike u lošoj kondiciji ili ako se desi da su gravidne.

Ako se desi iz bilo kojih razloga šilježad ne odgovara za priplod, onda se ona stavljaju u tov. Ako su ojašnjene u jesen ili početkom zime, onda se one tove tokom celog proleća i leta na pašnjacima. Ukoliko paša ne obezbeđuje potrebe tovne šilježadi u hrani, onda se ona prihranjuju raznim kabastim hranivima i koncentratom. Za stajski tov šilježadi koriste se ista hraniva kao i za ishranu priplodne šilježadi, s tom razlikom što se povećava ukupna količina obroka. Intenzivniji tov šilježadi podrazumeva veće učešće koncentrovanih hraniva u strukturi obroka.

Ishrana priplodne i tovne šilježadi, kako u letnjem tako i u zimskom periodu, programira se prema normativima, a baziraju se na dnevnom prirastu i uzrastu životinje.

Greške nastale neadekvatnom ishranom priplodne šilježadi ne mogu se u kasnijim fazama razvika životinja ispraviti, i gubici su veliki.

Sastav i hranljiva vrednost smeše koncentrata za ishranu jagnjadi u produžnom tovu

HRANIVA	1	2	3
Kukuruzna prekrupa	50	58	52
Suvi repini rezanci	24	36,64	40
Pšenične mekinje	10	-	-
Suncokretova sačma	12	-	-
Urea	-	1,36	-
Proadin 100	-	-	4
Dikalcijum fosfat	2	2	2
So	1	1	1
(Vitaminsko mineralni dodatak (premixs	1	1	1
Sirovi proteini	12,96	12,94	12,93
ME MJkg	13,64	13,82	13,75

Dipl.ing. ratarstva Smail EJUPOVIĆ

MERE POPRAVKE ZEMLJIŠTA

Mere popravke čine niz mera koje treba preduzeti u cilju ne samo popravke već i da bi se sačuvala postojeća dobra struktura, sastav i plodnost kao i sprečila dalja degradacija poljoprivrednog zemljišta. Da bi smo započeli proces popravke moramo prethodno odraditi agrohemijske analize kojima ćemo dobiti podatke koliko biljkama pristupačnog hraniva ima u zemljištu, koliko humusa i koja je pH vrednost. Inače na pristupačnost hranjivih elemenata za biljku utiču; fizičke i hemijske osobine zemljišta, količina organske materije, količina i kvalitet vode, mikroorganizmi koji deluju na razlaganje, klima i dr. Nakon svih ovih pokazatelja možemo odrediti šta ćemo preduzeti dalje u našem cilju popravke kvaliteta zemljišta. Osnovne mere su:

Humifikacija-predstavlja meru unošenja raznih vrsta organskih đubriva koja sadrže znatnu količinu organske materije biljnog i životinjskog porekla kao što su; čvrsti i tečni stajnjak, osoka, kompost, fekalije, otpadne vode, zelenišno đubrenje i ostalo. Ovde je jako bitno naglasiti da se organska đubriva moraju što pre zaorati, ako je moguće još istog dana kada su izneta na njivu. Uporedo sa ovom merom poravke, da bi se postigao puni efekat te da bi se uticalo na popravku fizičkih, hemijskih i bioloških osobina i popravila struktura u smislu rastresitosti i popravke vodeno-vazdušnog i toplotnog režima

poželjno je skoro uporedo pristupiti i drugoj meri.....:

Kalcifikacija-a to je mera unošenja krečnjaka u zemljište čija je pH vrednost (kako priznaje resorno ministarstvo) ispod 5. gde se utiče na reakciju zemljišta. Efekat je da se unošenjem kalcijum karbonata uspostavlja hemijska ravnoteža zemljišta a rezultat toga je da se manje pristupačni hranjivi elementi prevode u lako pristupačne elemente za biljke.Količina zavisi od kiselosti a način rasturanja može biti ručno i mašinski.

Fosfatizacija-je mera unošenja fosfornih đubriva u zemljište koja imaju mali sadržaj lakopristupačnog fosfora. Inače fosfora u zemlji ima u nepristupačnoj formi, a biljke godišnje mogu izneti do 150 kg/ha te stoga je fosfor uvek u manjku.Nakon odrađenih agrohemijskih analiza tačno ćemo znati koliko fosfora je potrebno uneti u zemljište jer kako nedostatak loše utiče tako i preterivanje sa davanjem fosfora može imati negativne posledice. Što se tiče vrste đubriva preporučuje se jača formulacija fosfora a posebno MAP (monoamonijum fosfat) i DAP (diamonijum fosfat).

Jedino uz odrađene agrohemijske analize zemljišta, pravilne mere popravke, uz pravu agrotehniku i dobru poljoprivrednu praksu možemo očekivati dobre rezultate i rekordne prinose na našim njivama.

Dip.ing. Svetlana ŠUĆEVIĆ

PASULJEV ŽIŽAK - *ACANTHOSCELIDES* *OBTECTUS*

Ova štetočina može naneti ogromne štete, što je vrlo varijabilno prema godinama, vremenskim prilikama i kvalitetu semena

Odrastao insekt je dugačak 4-5 mm, žuto crvene boje. Pokrilje je pokriveno gustim sivim dlačicama, iznedju kojih se nalaze beličaste i tamne pege. Jaja su bela, dugačka 0,6 mm i široka oko 0,2 mm. Larva u prvom stadijumu ima noge koje kasnije izgubi, a telo je belo i kasnije prekriveno dugim dlakama bleđožute boje i dugačke 4 mm. Razvoj pasuljevog žiška se završava u skladištu, ali sama zaraza semena i početak razvoja odvija se u polju.

Medjutim, pasuljev žižak napada seme i u skladištu naročito ako su tamo povoljni temperaturni uslovi. Godišnje može imati 3-5 gusenica u zavisnosti od temperature.

Pasuljev žižak je jedna od najopasnijih štetočina ovog povrća, a pošto se podjednako dobro razvija i na otvorenom polju i u skladištu na njega treba obratiti veću pažnju i zrna zaštititi još u polju.

U nasoj zemlji poslednjih godina, naročito usled blagih zima i dužih susnih perioda, zapazen je jači napad pasuljevog žiška, opasne stetocine ovog povrća. Stete su sve veće, jer se zanemaruje osnovna mera zaštite. Stete pasuljev žižak pravi i u skladištu i u polju.

U našim uslovima ova štetočina ima obično

četiri generacije-prva se razvija u skladištu, druga delom u skladištu a delom u polju, ostale u skladištu. U polju od polovine maja do kraja avgusta, ženke polažu jaja na poluzrela zrna pasulja. U takvim zrnima se izlegnu larve, hraneći se unište sadržaj i zavisno od vremenskih prilika završe ili ne završe ciklus razvoja.

Ako se larve pretvore u odraslog insekta, on prelazi u zemlju i tu prezimljava, dok se one koje se jos nisu razvile u imaga zajedno sa zrnima, unose u skladištu i tu nastavljaju da se hrane završavaju ciklus razvoja i posle određenog perioda daju sledeću generaciju, koja tokom ishrane uništava nova zrna.

U skladištu se ciklus razvoja nastavlja, a u jednom zrnu može da se nađe i više larvi. Kada štete u skladištu postanu vidljive, tek se tada na zaštitu počinje misliti. Međutim, mnogo efikasnija i sigurnija zaštita postiže se ako se prska u polju u vreme kada ženke polažu jaja u zrna, a to je period od maja do avgusta. Po pravilu potrebno je prskati u polju čim se na mahunama primete prve tačkice (posledica polaganja jaja).

Suši se u izolovanim prostorijama, u koje žižak ne može ući. Treba znači prskati u polju čim se na mahunama primete prve tačkice (posledica polaganja jaja).

Hemiska zaštita počinje u vreme sazrevanja mahuna. Tada, a i šest-sedam dana kasnije, pasulj treba oprskati jednim od sintemičkih piretroida –“fastak”, “talstar”, “decis”, “sumpalfa”, “sumicidin”.

U domaćinstvu se pre unosenja novih količina pasulja, skladište mora temeljno ocistiti od ostatka pasulja, a posebno zarazenih zrna. Nakon ciscenja pod i zidove treba oprskati preparatima “aktelik”, “nuvan 50”, “kofumin”, “fumigan” i drugim. Svi oni imaju kontaktno i fumigantno delovanje (gasnom fazom), te mogu stetocinu uništiti i u skrivenim delovima skladišta. Dva dana posle prskanja prostorije treba provetriti i uneti pasulj.

PREGLED CENA SA ZELENE, KVANTAŠKE I STOČNE PIJACE U
NOVOM PAZARU 12.12.2011. GODINE

POVRĆE			VOĆE			PIJAČNA CENA STOKE	
PROIZVOD	KVANTAŠ	ZELENA	PROIZVOD	KVANTAŠ	ZELENA	PROIZVOD	ŽIVA VAGA DIN/KG
	DIN/KG	DIN/KG		DIN/KG	DIN/KG		
KRASTAVICA	110	160	JABUKA	45	60	TELAD ŽENSKA	310
PAPRIKA	120	170	KRUŠKA	70	110	TELAD MUŠKA	410
PASULJ	200	250	POMORANDŽA	60	80	JUNAD DO 300 KG	210
SPANAC	80	140	LIMUN	100	120	JUNAD PREKO 480 KG	200
KUPUS	15	40	GROŽĐE CRNO	90	130	KRAVE ZA KLANJE	150
KROMPIR	30	40	BANANA	75	95	JAGNJAD	200
PARADAJZ	110	160	MANDARINA	65	100	DVISKE	180
CRNI LUK	25	40	DUNJA	30	50	OVCE	150
ŠARGAREPA	25	40	GROŽĐE BELO	70	100	OVNOVI	160
KARFIOL	90	130	KIVI	65	90	PRASAD DO 25 KG	160

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE

IZDAJE: POLJOPRIVREDNA SAVETODAVNA I STRUČNA SLUŽBA NOVI PAZAR D.O.O.

36300 NOVI PAZAR, UL. 7. JULI BB,

TEL: +381 20 337 800, 337 801, 337 802 FAX: +381 20 337 803

E-MAIL: PSS.NOVIPAZAR@GMAIL.COM

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: DIPL.ING. NIHAD R. HASANOVIĆ,

TEHNIČKI UREDNIK: ALBIN ŠABOTIĆ,

TEKSTOVE PRIREDILI:

BILAL TAIĆ DIPL.ING. – STRUČNI SARADNIK ZA STOČARSTVO

ZUMRETA TRTOVAC DIPL.ING. – STRUČNI SARADNIK ZA STOČARSTVO

SVETLANA ŠUĆEVIĆ DIPL.ING. – STRUČNI SARADNIK ZA ZAŠTITU BILJA

SMAIL EJUPOVIĆ DIPL.ING. – STRUČNI SARADNIK ZA RATARSTVO

TIRAŽ: 300 PRIMERAKA